

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

08.12.2021. Nr. 1-6/19
Uz 04.11.2021 1-04/440-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par pieaicināto personu lietā Nr.2021-34-01

Tiesībsargs ir saņēmis Satversmes tiesas 2021.gada 4.novembra lēmumu Satversmes tiesas lietā Nr.2021-34-01, kurā tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā un aicināts izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem tiesībsarga ieskatā būtu nozīme izskatāmajā Satversmes tiesas lietā.

Krimināllikuma 82.panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2013.gada 1.aprīļa līdz 2016.gada 10.maijam noteica: “Par publisku aicinājumu likvidēt Latvijas Republikas valstisko neatkarību nolūkā iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai likvidēt citā veidā – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās”. Lietā apstrīdēta minētās tiesību normas atbilstība Satversmes 100.panta pirmajam teikumam.

Savukārt 2016.gada 21.aprīļa likuma “Grozījumi Krimināllikumā” pārejas noteikums paredz, ka tā nosacījumi neattiecas uz personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai. Lietā apstrīdēta minētās tiesību normas atbilstība Satversmes 1.pantam un 92.panta otrajam teikumam.

Kopš 2016.gada 11.jūnija Krimināllikuma 81.pantā ir ietverta tiesību norma “Pret Latvijas Republiku vērsts aicinājums”, kura noteic: “Par publisku aicinājumu vērsties pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Latvijas Republikas Satversmē neparedzētā veidā vai par šādu aicinājumu saturoša materiāla izplatīšanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.”

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ir saukts pie kriminālatbildības par petīcijas publicēšanu interneta vietnē, un ir aizskartas viņa tiesības uz vārda brīvību. Savukārt, saucot viņu pie kriminālatbildības, nav ievērots personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips.

Sākotnēji tiesībsargs vērtēs Krimināllikuma 82.panta pirmās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2013.gada 1.aprīļa līdz 2016.gada 10.maijam, atbilstību Satversmes 100.panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas praksē atzīts, ka vārda brīvība tiek uzskatīta par vienu no svarīgākajām cilvēka pamattiesībām, kas ir ietverta ikvienas demokrātiskas valsts pamatlikumā. Tiesības uz vārda brīvību raksturo demokrātisku valsts iekārtu un šo tiesību apjoms – demokrātisku sabiedrību. (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 21. un 31.3.punktu*). Turklāt tiesības uz vārda brīvību ir attiecināmas ne tikai uz “informāciju” vai idejām, kas tiek uztvertas labvēlīgi vai neitrāli, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc valsti vai kādu sabiedrības daļu. Minētās prasības izvirza plurālisms, tolerance un iecietība, bez kurām nav iedomājams demokrātiskas sabiedrības progress (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976.gada 7.decembra sprieduma lietā Handyside v. The United Kingdom, Nr.5493/72. 48.paragrāfs*).

Ievērojot, ka persona saukta pie kriminālatbildības par tās publiski pausto aicinājumu (pieteikuma iesniedzējs interneta vietnē bija publicējis uzsaukumu, kurā aicināja vākt parakstus par Latvijas Republikas iestāšanos Amerikas Savienoto Valstu sastāvā), ir aizskartas personas tiesības uz vārda brīvību.

Tiesībsargs ir iepazinies ar Saeimas atbildes rakstā pausto viedokli, ka uz apstrīdētajā normā aizliegtajiem izteikumiem nebūtu attiecināma Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 10.panta aizsardzība, jo tie var tikt skatīti kopsakarā ar Konvencijas 17.pantā ietverto tiesību ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu. Tādēļ Saeima norāda, ka interpretējot Satversmes 100.panta pirmajā teikumā garantētās tiesības uz vārda brīvību kopsakarā ar Konvencijas 10.pantā garantētajām tiesībām uz vārda brīvību, secināms, ka šādi izteikumi netiek aizsargāti ar Satversmes 100.panta pirmo teikumu. Tiesībsargs konstatē, ka vārda brīvības ierobežojumi Latvijas tiesu praksē līdz šim ir vērtēti, ievērojot Satversmes 116.pantā noteiktos pamattiesību ierobežošanas nosacījumus. Līdzīgs viedoklis par nepieciešamību vērtēt pamattiesību ierobežošanas nosacījumus pausts arī, piemēram, Augstākās tiesas publicētajā tiesu prakses apkopojumā par tiesu praksi naida runas jautājumos, kurā norādīts, ka atšķirībā no Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Satversmes 8.nodaļa, kas nosaka Satversmes garantētās cilvēka pamattiesības, neietver regulējumu, saskaņā ar kuru izteikumi varētu iziet ārpus Satversmes aizsardzības un nebūtu jāpiemēro pamattiesību ierobežošanas nosacījumi (*skat. Augstākās tiesas 2018.gada tiesu prakses apkopojuma: “Naida runa un vārda brīvība. Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.1; 78., 150.pantu”*; 15-16.lpp.). Ievērojot minēto, tiesībsargs vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 100.pantam atbilstoši Satversmes 116.pantā ietvertajiem kritērijiem. Savukārt apsvērumiem par Konvencijas 17.panta piemērošanu kopsakarā ar Konvencijas 10.pantu, tiesībsarga ieskatā, ir nozīme, izsverot sabiedrības ieguvumu pret privātpersonas tiesību ierobežojumu.

Vērtējot apstrīdētās tiesību normas atbilstību Satversmes 100.panta pirmajam teikumam, ir jānosaka, vai:

- 1) pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

Vērtējot noteiktā ierobežojuma samērīgumu un nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, nepieciešams noskaidrot, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem personas tiesības un

likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kā arī, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka vērtējama ir saskaņa starp aizsardzības prasībām un demokrātisko sabiedrību, no vienas puses, un cilvēktiesību aizsardzības prasībām, no otras puses. Ikreiz, kad valsts vēlas atsaukties uz “demokrātijas, kas spējīga sevi aizstāvēt” principu, lai attaisnotu iejaukšanos personu tiesībās, tai ir rūpīgi jāizvērtē plānotā pasākuma ietekme un sekas tā, lai tiktu ievērots augstāk minētais balanss (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 16.marta sprieduma lietā Nr. 58278/00 “Tatjana Ždanoka pret Latviju” 100.punkts*).

Apstrīdētā tiesību norma un citi Krimināllikuma panti, kas paredzēja atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem pret valstisko neatkarību, teritoriju, konstitucionālo iekārtu un valsts likumīgo varu, nebija mainīti kopš Krimināllikuma stāšanās spēkā 1999.gadā (grozītas bija tikai sankcijas).

Tiesībsarga ieskatā, nav pamata apšaubīt, ka apstrīdētā tiesību norma ir bijusi pieņemta un izsludināta pienācīgā procesuālajā kārtībā, un bijusi pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām, tādēļ pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Vērtējot ierobežojuma leģitīmo mērķi, pirmkārt, jānorāda, ka Satversmes 116.pants paredz, ka Satversmes 100.pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Tiesībsargs pievienojas vērtējumam, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu un sabiedrības drošību.

Konstitucionālo tiesību komisija ir norādījusi, ka Latvijas valsts kā latviešu nācijas nacionālas valsts raksturs ir neaizskarams Latvijas valsts pamats, tās mērķis un jēga. Tas nozīmē arī to, ka valsts iekārtas maiņa, kas atceltu nacionālas valsts virsprincipu, būtu ne vien Latvijas valsts iekārtas identitātes, bet arī Latvijas valststiesiskās identitātes maiņa. Satversmē paredzētās procedūras nedrīkst tikt izmantotas, lai likvidētu Latvijas valsti vai demokrātisko valsts iekārtu, jo tas neatgriezeniski liegs iespēju Latvijas tautai dzīvot valstī ar attiecīgo valsts konstitucionālo identitāti. Tas nozīmē, ka gan vienkāršais konstitucionālais likumdevējs (Saeima), gan kvalificētais konstitucionālais likumdevējs (pilsoņu kopums) ir tiesīgs grozīt Satversmi (arī 1., 2., 3., 4., 6. un 77.pantu), tomēr tiesīgs grozīt tikai tādā veidā, ka šis grozījums nenonāk pretrunā ar neaizskaramo Satversmes kodolu. (*Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2012.gada 17.septembra viedokļa „Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu” 383., 384. un 390.punkts*). Apstrīdētā norma ir viens no pašaizsargājošās demokrātijas instrumentiem. Pašaizsargājošās demokrātijas princips neļauj "brīvprātīgi" likvidēt Latvijas valsti, graut tās pamatus un demokrātisko valsts iekārtu (*Konstitucionālās tiesības. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46 (1000), 30.-35.lpp*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka demokrācija ir “Eiropas sabiedriskās kārtības” pamatbūtība. Nevienam nav atļauts atsaukties uz Eiropas Konvencijas pantiem nolūkā vājināt vai sagraut demokrātiskas sabiedrības ideālus un vērtības. Tādējādi, lai nodrošinātu demokrātiska režīma stabilitāti un efektivitāti, valstij var būt nepieciešams pieņemt konkrētus pasākumus, lai to aizsargātu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi idejas “demokrācija, kas spējīga sevi aizstāvēt” leģitimitāti. Tiesa tāpat ir atzinusi, ka plurālisms un demokrācija balstās uz kompromisu, kas prasa dažādas piekāpšanās no indivīdu puses, kuriem dažreiz ir jāpieņem, ka atsevišķas

brīvības, ko viņi bauda, tiek ierobežotas, lai garantētu daudz lielāku valsts stabilitāti kopumā. (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 16.marta sprieduma lietā Nr. 58278/00 "Tatjana Ždanoka pret Latviju" 98.-100.punkts*).

Tiesībsarga ieskatā, apstrīdētā tiesību norma ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai. Paredzot sodu par personas publiski paustiem aicinājumiem, kas apdraud demokrātisko valsts iekārtu, personas tiek atturētas no šādu izteikumu paušanas, apzinoties to sekas. Savukārt personas, kuru izteikumi apdraud sabiedrības drošību tiek sodītas, aicinot tās atturēties turpmāk veikt veida darbības, kas apdraud demokrātisku valsts iekārtu.

Tādējādi, tiesībsarga ieskatā, tiesību normai ir leģitīmais mērķis un likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Ar likumu noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, jānorāda, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē.

Nenoliedzami kriminālatbildība ir personas tiesības visbūtiskāk ierobežojošais atbildības veids – tā sekas personas dzīvi ietekmē ne vien soda piemērošanas laikā, bet arī tās turpmākajā dzīvē, piemēram, radot sarežģījumus ieņemt noteikta veida amatus valsts pārvaldē u.tml. Vērtējot iespējas paredzēt personas tiesības mazāk ierobežojošu regulējumu, jāņem vērā, ka administratīvo pārkāpumu sistēma, kas bija spēkā apstrīdētās tiesību normas spēkā esamības laikā, varētu iekļaut arī šāda veida nodarījumus. Tomēr, tiesībsarga ieskatā, aizsargājamo interešu nozīmība prasa tām atbilstošu atbildības līmeni, preventīvi atturot personas no šādu nodarījumu veikšanas. Ievērojot minēto, tiesībsargs neuzskata, ka leģitīmo mērķi varētu sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Secīgi nepieciešams izsvērt sabiedrības ieguvumu pret indivīda tiesību aizskārumu.

Tiesībsarga ieskatā, vērtējot samērīgumu, nozīmīgi ir ņemt vērā, ka Latvijas valstiskā neatkarība, demokrātiska valsts iekārta un teritoriālā integritāte ir daļa no Latvijas Republikas neaizskaramā Satversmes kodola. Aizsargājamās intereses rada priekšnoteikumus citu personas cilvēktiesību un brīvību aizsardzībai, un apstrīdētajā normā ietvertais sods ir daļa no paš aizsargājošās demokrātijas instrumentiem, kas pieļauj valsts preventīvu rīcību apdraudējuma demokrātiskai valsts iekārtai novēršanu.

Jāņem vērā arī Saeimas norādītais, ka noteiktos gadījumos apstrīdētajā normā ietvertie publiskie aicinājumi varētu norādīt uz tiesību ļaunprātīgas izmantošanu. Piemēram, Saeimas norādītajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Romanov v. Ukraine* Konvencijas 17.pants ir piemērots attiecībā uz sūdzības iesniedzēju, kurš sūdzējās par Konvencijas 10.panta pārkāpumu, tiekot krimināli sodīts par presē publicētiem aicinājumiem uz bruņotu civilo konfliktu valstī, lai proletariāts sagrābtu valsts varu un nostiprinātu šīs sociālās šķiras kundzību pār citiem, kā arī aicinājumu pakāpeniski sadalīt Ukrainas teritoriju (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020.gada 16.jūlija sprieduma lietā "Romanov v. Ukraine" 163.punkts*). Vienlaikus Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav konstatējusi pamatu Konvencijas 17.panta piemērošanai vairākās lietās, kas saistītas ar politiskās darbības ierobežojumiem politiskajām partijām, kas cita starpā aģitēja par

kurdu seperātismu Turcijā (*skat, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998.gada 25.maija spriedumu lietā 20/1997/804/1007 "Socialist Party and Others v. Turkey"*).

Tiesībsargs ņem vērā, ka Krimināllikuma normas ierobežo gan miermīlīgus publiskus aicinājumus, gan arī tādus, kas aicina uz vardarbīgu metožu pielietojumu, kam var būt atšķirīga ietekme uz radīto apdraudējumu demokrātiskai valsts iekārtai. Tiesībsarga ieskatā, vardarbības piedraudējumam ir būtiska nozīme, izvērtējot iespējamību piemērot Konvencijas 17.pantu, kas attiecīgi arī pieļautu smagāku atbildības formu nacionālajās tiesībās.

Jānorāda, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka valstij ir pienākums ievērot atturību vārda brīvības izpausmju kriminalizēšanā. Lai gan ierobežojumi ir pieļaujami, tiem jābūt atbilstošiem un samērīgiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt ir konstatējusi nesamērīgus vārda brīvības ierobežojumus lietās, kurās Turcijas valdība ir krimināli sodījusi personas par miermīlīgu kurdu seperātisma ideju izplatīšanu (*skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998.gada 9.jūnija sprieduma lietā Incal v. Turkey 54.punkts*).

Venēcijas komisija arī ir norādījusi, ka ir svarīgi paturēt prātā smalko atšķirību starp vārdiem un darbiem, starp izpausmi un fiziskām, materiālajām darbībām (*Report on the criminal liability for peaceful calls for radical constitutional change from the standpoint of the European Convention on Human Rights, 8 October 2020, CDL-AD(2020)028, para 7*). No vienas puses, ir jānošķir verbālie un rakstiskie izteicieni vai izteiksmes darbības, kuru mērķis ir nodot sabiedrībai vēstījumu, un, no otras puses, uzvedība kuras mērķis ir sasniegt konkrētu un tūlītēju materiālu rezultātu, nevis vienkārši "ietekmēt" sabiedrību (*turpat, para 10*).

Apstrīdētās normas darbības laikā Krimināllikums nošķīra miermīlīgu un vardarbīgu aicinājumu grozīt valsts iekārtu (Krimināllikuma 81.pants un Krimināllikuma 82.pants), paredzot atšķirīgu sankcijas apmēru. Savukārt arī "miermīlīgam" publiskam aicinājumam noteiktā sankcija ir pietiekami elastīga, lai dažādotu soda apmēru atkarībā no apdraudējuma intensitātes. Tiesībsargs arī ņem vērā, ka apstrīdētajā normā ietvertais "aicinājums" (jo sevišķi kopsakarā ar sūdzības iesniedzēja lietas apstākļiem) pēc būtības tomēr ir saistīts ne vien ar viedokļa paušanu par Latvijas neatkarības nepieciešamību, konkrētas konstitucionālās formas izvēli vai tml. apsvērumiem, bet gan jau idejiski ir saistīts ar provocējošu darbību, kas vērsta uz konstitucionālo pamatvērtību maiņu.

Tiesībsarga ieskatā, būtu nodalāms personas viedoklis, kas ietver miermīlīgu uzskatu paušanu par Latvijas konstitucionālās identitātes jautājumiem, no mērķtiecīga aicinājuma (piemēram, publiskas aptaujas izplatīšanas) domubiedriem piedrošies demokrātiskas iekārtas gāšanai. Šai sakarā vērā ņemama būtu apstrīdētās normas piemērošanas prakse. Tiesībsargs pieļauj, ka apstrīdētās normas formulējums veicināja "atvērinošu efektu" debatēm par Latvijas konstitucionālās identitātes jautājumiem, tomēr nevar uzskatīt, ka šādas debātes tika aizliegtas vispār.

Vērtējot samērīgumu, vērā ņemama arī Latvijas ģeopolitiskā situācijā un hibrīdkara apdraudējumi, kas sevišķu ievērību pelna kopsakarā ar 2016.gada aktualitātēm Ukrainas karadarbības kontekstā. Arī no Venēcijas komisijas viedokļa ir secināms, ka "eksplozīvs" politiskais konteksts var ietekmēt arī miermīlīgu viedokļu nozīmi (*Report on the criminal liability for peaceful calls for radical constitutional change from the standpoint of the European Convention on Human Rights, 8 October 2020, CDL-AD(2020)028, para 36*).

Tiesībsarga ieskatā, nozīme ir arī piemērotās sankcijas apmēram. Tā, piemēram, Venēcijas komisija ir uzsvērusi, ka īpaši rūpīgi jāizskata gadījumi, kad valsts uzliktās

sankcijas par nevardarbīgu rīcību paredz cietumsodu. Lai gan cietumsods par nevardarbīgu runu nav izslēgts, taču brīvības atņemšanas soda piemērošana par vārda brīvības jautājumiem ir īpaši problemātiska (*Report on the criminal liability for peaceful calls for radical constitutional change from the standpoint of the European Convention on Human Rights, 8 October 2020, CDL-AD(2020)028, para 54*). Tiesībsarga ieskatā, brīvības atņemšanas soda piemērošana par noteiktiem apstrīdētajā normā ietvertajiem gadījumiem noteiktos individuālos gadījumos varētu nesamērīgi ierobežot personas Satversmes 100.pantā ietvertās tiesības. Tomēr tas ir primāri tiesību piemērotāja uzdevums piemērot atbilstošu sankciju nodarījuma raksturam. Ievērojot minēto, arī šajā jautājumā būtiska nozīme būtu pievēršama apstrīdētās normas piemērošanas praksei, jo apstrīdētā tiesību norma paredz arī citus soda veidus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu. Turklāt tiesību norma ir pietiekami elastīga, lai ņemtu vērā, piemēram, politisko kontekstu nodarījuma izdarīšanas brīdī, kas var ietekmēt pastāvošā apdraudējuma intensitāti un attiecīgi ietekmēt privātpersonai piemēroto sodu.

Tiesībsarga ieskatā, apstrīdētā norma noteica robežas demokrātiskās iekārtas aizsardzībai, un minētās sekas bija paredzamas ikvienam sabiedrības loceklim. Individuālas personas Satversmes 100.pantā noteikto tiesību uz vārda brīvību ierobežojums ir salīdzinoši mazāks nekā apdraudējums, ko rada šāda diskursa par Latvijas teritoriālās integritātes maiņu izplatība sabiedrībā.

Apkopojot iepriekš minēto, tiesībsarga ieskatā, apstrīdētā tiesību norma samērīgi ierobežo personas 100.pantā noteiktās tiesības.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka, saucot viņu pie kriminālatbildības, nav ievērots personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips.

Atbildes rakstā Saeima norāda, ka arī pēc pieņemtajiem grozījumiem, apstrīdētajā normā minētais nodarījums saglabājās kā sodāms. Proti, likumdevēja mērķis konkrētajā situācijā nav bijis atzīt konkrēto nodarījuma kā nesodāmu, bet gan apvienot vairākus nodarījumus vienā tiesību normā, lai novērstu iespējamās pretrunas to piemērošanā. Saeima pausto viedokli pamato arī ar normatīvā akta izstrādes dokumentiem. Saeima norāda, ka attiecībā uz Krimināllikuma 82.panta izslēgšanu likumprojekta anotācijā sniegts šāds skaidrojums: “likumprojekts paredz Krimināllikuma 80.pantā apvienot 3 darbības, kas pašlaik izklieš ietvertas Krimināllikuma 80., 81., 82. un 83.pantā, un Krimināllikuma 80. panta noteikt kriminālatbildību par darbību, kas vērsta pret Latvijas Republiku, t.i., uz to, lai Latvijas Republikas Satversmē neparedzētā veidā vērstos pret Satversmē nostiprinātajām valsts pamatinteresēm. [...] Atbildība par publisku aicinājumu vērsties pret jebkuru no valsts pamatinteresēm, tostarp arī valstisko neatkarību un teritoriālo vienotību, turpmāk būs paredzēta Krimināllikuma 81.pantā [...]”

Tiesībsarga ieskatā, normatīvā regulējuma izstrādē ir pievērsta būtiska nozīme jautājumam par to, kādi nodarījumi ir atzīstami krimināli sodāmiem arī turpmāk, un no normatīvā akta izstrādes dokumentiem ir skaidrs normatīvā regulējuma mērķis un pamatojums izvēlei, nepiemērot konkrētajai tiesību normai atpakaļejošu spēku.

Tāpat tiesībsargs, iepazīstoties ar pieteikumu un Saeimas atbildes rakstu, konstatē, ka pastāv viedokļu atšķirības par to, vai apstrīdētā norma noteica, ka sodāms ir jebkurš publisks aicinājums nolūkā iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai arī no minētās norma būtu interpretējama veidā, ka sodāmi ir tikai aicinājumi, kas pausti Satversmei neatbilstošā veidā. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā, apstākļi, ka tiesību norma vēlāk ir grozīta, līdzīga satura normā tieši ietverot norādi “Latvijas Republikas Satversmē neparedzētā veidā” norāda uz likumdevēja vēlmi ar grozījumiem paredzēt

privātpersonai labvēlīgāku normatīvo regulējumu. Tomēr, tiesībsarga ieskatā, minētās viedokļu atšķirības neliecina, ka apstrīdētā tiesību norma būtu bijusi neskaidra vai formulēta veidā, kas nepieļautu tās piemērotājam iespēju izvērtēt personas publiski paustā aicinājuma atbilstību Satversmes 100.pantam kriminālprocesa laikā (proti, arī līdz 2016.gada grozījumu Krimināllikumā pieņemšanai Satversmē pastāvēja legāli veidi Satversmes 1.-4., 6. un 77.panta grozīšanai).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013.gada 28.jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*). Tiesībsargs pieļauj, ka gadījumā, ja pastāvētu izteikti atšķirīga tiesu prakse starp apstrīdētās tiesību normas un Krimināllikuma 81.panta piemērošanu pēc tā spēkā stāšanās, varētu rasties bažas par to, ka jaunāks normatīvais regulējums ir kļuvis privātpersonai labvēlīgāks. Savukārt, ja Krimināllikuma 81.pants pēc būtības praksē tiktu piemērots veidā, kā normatīvajā regulējumā ietvertās izmaiņas paredzētas likumprojekta, kurā iekļauts apstrīdētais pārejas noteikums, anotācijā, varētu secināt, ka izmaiņas normatīvajā regulējumā konkrētajā situācijā neparedz atšķirīgas darbības, kas var tikt atzīstas par krimināli sodāmām.

Pieļaujot, ka tiesu prakse starp apstrīdētās tiesību normas un Krimināllikuma 81.panta piemērošanu nav atšķirīga un Krimināllikuma 81.pants pēc būtības aptver iepriekš Krimināllikuma 82.panta pirmajā daļā ietverto regulējumu, tiesībsargs nekonstatē personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa pārkāpumu.

Ievērojot minēto, tiesībsarga ieskatā, Krimināllikuma 82.panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2013.gada 1.aprīļa līdz 2016.gada 10.maijam, atbilst Satversmes 100.pantam. Savukārt 2016.gada 21.aprīļa likuma "Grozījumi Krimināllikumā" pārejas noteikums atbilst Satversmes 1.pantam un Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu